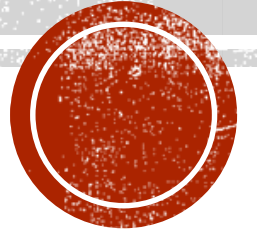

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

13. HAFTA

Doç. Dr. Erdem DENK

ASYA-PASİFİK EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

- Uzak Doğu'da ekonomik bir işbirliği kurma yönündeki fikirler ve girişimler 1960'lara kadar gitmektedir. Bu girişimlerden sadece bir tanesi hayata geçme şansı bulmuş ve 1967'de Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN) kurulmuştur. 1970'lerin sonlarından itibaren bölgesel işbirliğini daha da genişletmek ve sadece Uzak Doğu'yu değil, tüm Pasifik bölgesini içine alan daha geniş bir örgütlenmenin sağlanması fikirleri dile getirilmeye başlanmış, 1980'lerde bu yöndeki girişimler daha da artmıştır. Dönemin Avustralya Başbakanı Bob Hawke'ın Ocak 1989'da Seul'de yaptığı konuşmayla ilk defa resmî bir biçimde kamuoyuna duyurulan, APEC'in kurulması fikri, özellikle ABD ve Japonya'nın da destek vermesiyle aynı yılın sonlarında uygulamaya konuldu. Kasım 1989'da Avustralya'nın Canberra kentinde yapılan dışişleri bakanları düzeyindeki toplantı sonucunda 12 Asya-Pasifik ülkesi APEC'in kurulmasını kararlaştırdılar. Örgütün kurucu üyeleri; Avustralya, Brunei, Kanada, Endonezya, Japonya, Güney Kore, Malezya, Yeni Zelanda, Filipinler, Singapur, Tayland ve ABD idi. Örgüte daha sonra sırasıyla 1991'de Çin, Honkong, Tayvan, 1993'te Meksika ve Papua Yeni Gine, 1994'te Şili, 1998'de ise Peru, Rusya ve Vietnam katıldı.

AVRASYA EKONOMİK TOPLULUĞU

- Rusya Federasyonu ile Sovyetler Birliği'ni oluşturan diğer ülkeler arasında yeni işbirliği olanakları sağlayacak bir örgütlenme fikri, 1990'ların ortalarından itibaren ortaya çıkmaya başladı. Avrasya Ekonomik Topluluğu (Euroasian Economic Community: EAEC/EurASEC) bu fikir çerçevesinde ortaya çıkan örgütlerden biri oldu. Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Belarus; Rusya Federasyonu ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmek amacıyla yeni örgütlenme içinde yer almak isteyen ülkeler olarak bu hareketin içinde yer aldılar. Bu ülkelerin amacı Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra karşı karşıya kaldıkları büyük ekonomik sorunları aşabilmek ve Rusya ile yakın işbirliğinin kendilerine sağlayacağını düşündükleri siyasal ve askerî avantajları da kullanabilmektir. Avrasya Ekonomik Topluluğu, her ne kadar ekonomik bir örgüt olarak ortaya çıktıysa da üyelerine kolektif bir güvenlik sağlayan siyasal ve askerî bir bağlama da oturmaktaydı. Avrasya Ekonomik Topluluğu'nun kurulma süreci, 6 Ocak 1995'te Rusya ile Belarus arasında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması'yla başlamaktadır. Bu anlaşmaya 20 Ocak'ta Kazakistan da katıldı. Anlaşma, "tüm engellerin ortadan kaldırılmasıyla katılımcı ülkelerin arasında malların serbestçe dolaşımının sağlanması", "üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük politikası izlenmesi" ve "serbest piyasa ekonomisi ilkeleri ile ortak mevzuat çerçevesinde aynı tip düzenleme mekanizmalarının oluşturulması"na dayanmaktaydı.

AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

- Bugün Afrika Birliği (Organization of African Unity-OAU/ African Union-AU) adını almış olan bu geniş ölçekli bölgesel örgütün ortaya çıkışı, kıtaya özgü çok derin ekonomik ve insani sorunların çözülmesi amacıyla 1960'lardan beri devam eden bütünleşme çabalarının geldiği nihai noktayı temsil etmektedir. Afrika Birliği Örgütü ilk olarak 25 Mayıs 1963'de, otuz iki bağımsız Afrika devletinin devlet ve hükûmet başkanları tarafından Addis Ababa'da kurulmuştur. Bu yapının Afrika Birliği'ne dönüşme süreci ise, örgüt üyesi devlet ve hükûmet başkanlarının 9 Eylül 1999'da Sirte'de yayımladıkları bir deklarasyonla başlamıştır. Deklarasyon, artık bir "Birlik" olduğu vurgulanan bu yapının, küreselleşmenin yarattığı olumsuz sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel sorunlarla baş edebilmek için, Afrika'daki bütünleşmenin mutlaka hızlandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu noktada ana amaçlar da sömürgeleştirme ve ırk ayrımcılığının kalan izlerinin silinmesi, Afrika devletleri arasında birlik ve dayanışmanın desteklenmesi, kalkınma için işbirliğinin koordine edilmesi ve yoğunlaştırılması, üye ülkelerin ülkesel bütünlük ve egemenliklerinin korunması ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi olarak saptanmıştır.

BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU

- Bağımsız Devletler Topluluğunun (Commonwealth of Independent States: CIS) kuruluşuna yol açan gelişmeleri açıklamak yararlı olacaktır. SSCB’de iktidarda olan Komünist Parti’nin Genel Sekreteri olan Mihayl Garbaçov, bu göreve geldiği 1985’ten başlayarak bir dizi reform paketiyle (perestroyka, glasnost ve demokratikleşme) çözülmenin önüne geçmeye çalışmıştır. Sonuçta bu girişimde başarısız olmuş ve 1990’da Baltıklar’dan başlayarak SSCB’yi oluşturan cumhuriyetler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bunu engellemeye çalışan Garbaçov, yeni bir açılım sunarak 24 Kasım 1990’da “Egemen Devletler Birliği” adı altında bir federatif yapı öne sürmüştür. Savunma, maliye ve dış politika konuları dışında merkezî yönetimi ikinci plana iten bu öneri, 19 Ağustos 1991’deki darbe girişiminin de etkisiyle gerçekleşmemiştir. Gorbacov’un bu girişiminin ardından, Baltıklar dışındaki cumhuriyetler de birer birer bağımsızlıklarını ilan edince çözülme süreci ivme kazanmıştır. SSCB’nin dağılma sürecinin tamamlanması kimi araştırmacılara göre 8 Aralık 1991’de imzalanan Minsk Anlaşması’yla olmuştur. Bu tarihte Belarus’ta bir araya gelen Rusya, Belarus ve Ukrayna yöneticileri SSCB’nin dağıldığını, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)’nin kurulduğunu ilan etmişlerdir. 13 Aralık’ta Orta Asya Cumhuriyetleri, Türkmenistan’ın başkenti Aşkabat’ta bir araya gelerek bu birliğe katılıp katılmamayı ele almışlar, sonucun olumlu çıkması üzerine bu kez 21-22 Aralık’ta o dönemde Kazakistan’ın başkenti olan Almaata’da imzalanan Protokol’le BDT’nin kuruluş süreci tamamlanmıştır. Kuruluş sürecine ilişkin bu çok kısa özetin ardından, üyeleri bir araya getiren “ortak çıkar” ya da zorunluluklar üzerine durmakta yarar vardır.

ŞANGAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

- Soğuk Savaş sonrasının koşullarında 1996'da birbirlerini “stratejik ortak” ilan eden Rusya ve Çin, 1999'da yaptıkları ortak tatbikatla da ikili ilişkilerini yeni bir safhaya taşıdılar. Bu çerçevede bu iki ülke bölgesel yapılanmalarda başı çekecek iki lider ülke olduklarını gösterme şansını elde ettiler. İkilinin devlet başkanlarına Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan liderlerinin de katılımıyla 26 Nisan 1996'da Şangay'da imzalanan Sınır Bölgelerinde Askeri Güveni Derinleştirme Antlaşması'yla “Şangay Beşlisi (Shanghai Five)” olarak anılan yapı kuruldu.
- 24 Nisan 1997'de Moskova'da imzalanan Sınır Bölgelerinde Askerî Kuvvetleri İndirme Antlaşması (Treaty on Reduction of Military Forces in Border Regions) izledi ve takip eden her yıl da sırayla diğer üç devletin başkentlerinde zirveler yapıldı. 2001'de tekrar Şangay'da yapılan zirveye Özbekistan'ın da katılımıyla yapılanmanın bir hükûmetler arası örgüt şeklinde kurumsallaşması kararı alındı ve 15 Haziran 2001'de yayımlanan bildiriyle de altı üyeli Şangay İşbirliği Örgütü (Shanghai Cooperation Organisation: SCO) resmen kurulmuş oldu.

İSLAM İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

- 1. İslam Zirvesi'nde alınan karar gereği, Mart 1970'de Cidde'de, 1. İslam Dışişleri Bakanları Konferansı toplanmıştır. Bu Konferans'ta İKÖ Genel Sekreterliği'nin faaliyete geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Aralık 1971'de Karacı'de toplanan 2. İslam Dışişleri Bakanları Konferansı'nda ise İKÖ Sözleşmesi hazırlanmıştır. Sözleşme, Şubat-Mart 1972'de Cidde'de toplanan 3. İslam Dışişleri Bakanları Konferansı'nda onaylanarak yürürlüğe girmiştir. İKÖ Sözleşmesi, 1 şubat 1974'te Birleşmiş Milletler'e tescil ettirilerek uluslararası hukukun bir parçası hâline gelmiştir. Bölgesel ve küresel gelişmeler İKÖ'nün daha fazla inisiyatif almasını gerektirse de mevcut örgüt yapısı ve entegrasyon (bütünleşme) şekli, buna imkân tanımamıştır. Örgüt içindeki çalışmaların daha etkin bir şekilde yürütebilmesi ve uluslararası alanda etkinliğin artırılabilmesi ve üyeler arasındaki işbirliğinin daha da geliştirebilmesine yönelik olarak yeniden yapılanma gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda 28-30 Haziran 2011 tarihlerinde Astana'da toplanan 38. İslam Dışişleri Bakanları Konferansı'nda, İslam Konferansı Örgütü'nün adı İslam İşbirliği Örgütü (İİÖ) olarak değiştirilmiştir. Konferansın sonuç bildirgesinde Örgütün kuruluş amaçları tekrar edilmiş, bölgesel ve küresel sorunlar karşısında İslam İşbirliği Örgütünün daha etkin olacağı vurgulanmıştır

ARAP LİĞİ

- Arap Ligi'nin, diğer adıyla Arap Birliği'nin, kurulmasına yönelik ilk çabalarda bölgenin en etkili emperyalist gücü olan İngilizlerin Arap ülkelerine verdiği onay önemlidir. Bu onay ile İngilizlerin hedefi, bölgede Almanlara karşı bir blok oluşturmak idi. 1943'teki kapsamlı görüşmelerin ardından 7 Ekim 1944'te 5 Arap ülkesi İskenderiye Protokolü ile Arap Birliği'nin temeli atılmıştır. Arap Ligi'ni (Arab League), resmî adıyla Arap Devletleri Ligi'ni (League of Arab States), kuran anlaşma 22 Mart 1945'te Kahire'de imzalanmıştır. Irak, Lübnan, Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan ve Suriye'nin oluşturduğu birliğe 5 Mayıs 1945'te Yemen de katılmıştır. Günümüzde Arap Birliği'nin üye sayısı 22 ve gözlemci üyesi 4'tür. Yaklaşık 350 milyon nüfuslu Arap Birliği ülkeleri arasında ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan pek çok farklılık bulunmaktadır. Örneğin kişi başına gelir açısından en zengin üye ülke ile en fakir üye ülke arasında 108 kat fark vardır. Bahreyn, Irak, Katar Kuveyt ve S. Arabistan gibi ülkeler önemli petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip iken, en az gelişmiş ülkelere birisi olan Somali gıda sıkıntısı yaşamaktadır. Arap Birliği'nin amacı, üye ülkeler arasında yakın bir işbirliği gerçekleştirmek, bu doğrultuda siyasi (politik) faaliyetleri koordine etmek, üye ülkelerin bağımsızlık ve egemenliklerini korumaktır. Barış ve güvenliğin sağlanmasında uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, ekonomik ve sosyal ilişkileri düzenlemek, Arap Birliği'nin temel ilkeleri arasındadır. Bu kapsamda üyeler ülkeler arasındaki sorunların barışçı yollardan çözülmesi, ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi, üyeler arasındaki sorunların çözümünde Konseye önemli görevler verilmesi ve üye ülkelere birine saldırı veya saldırı tehdidi olması durumunda Konseyin kararı ile diğer üyelerin müdahalesi taahhüt edilmiştir.

